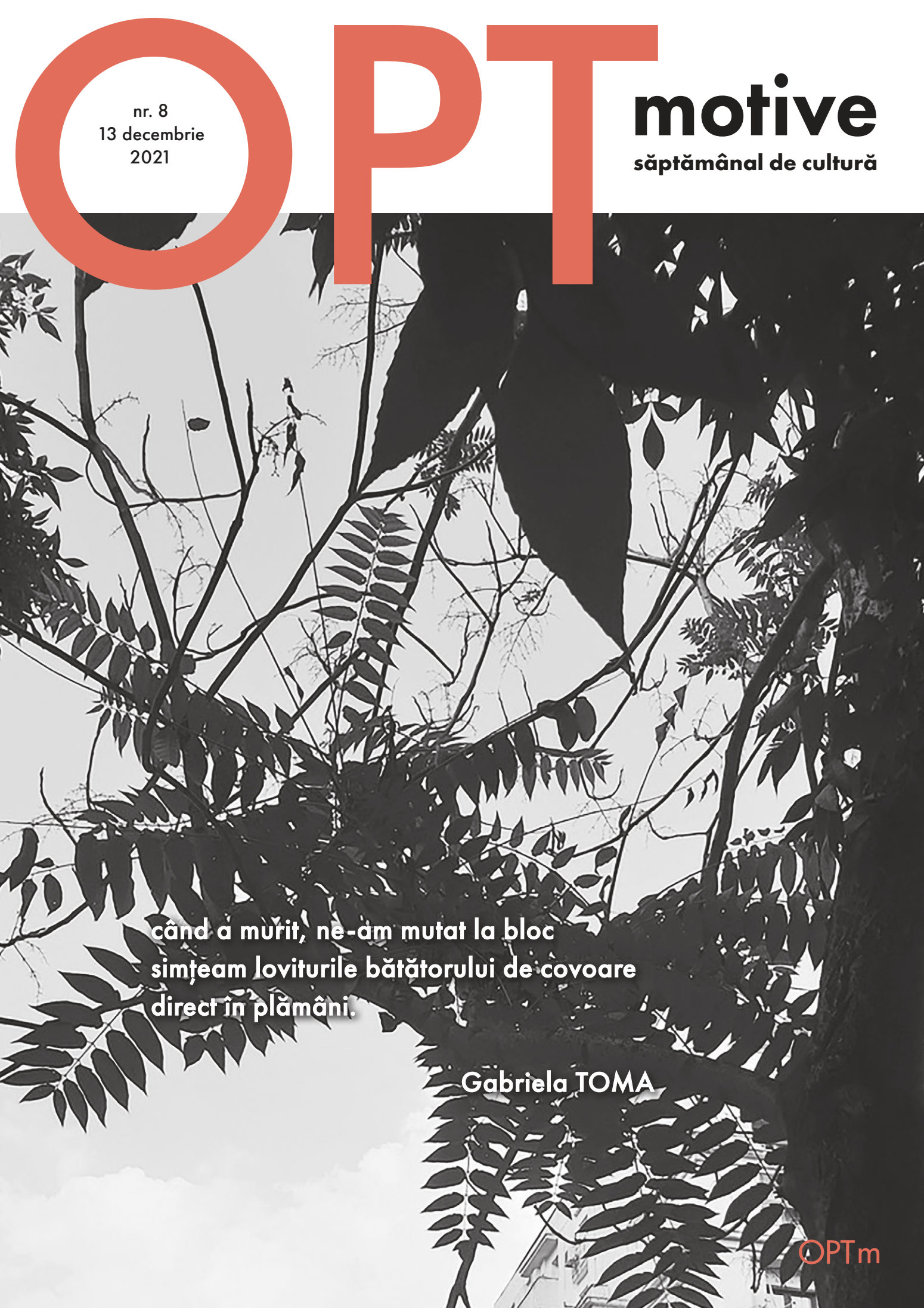

nr. 8
13 decembrie
2021

OPT

motive
săptămânal de cultură

când a mûrit, ne-am mutat la bloc
simţeam loviturile băţătorului de covoare
direct în plămâni.

Gabriela TOMA

OPTm

Cărțile anului 2021

de Doina Ruști

Ce s-a întâmplat în acest an al ușilor închise? Ce-am citit, ce mi-a rămas în minte? Uitându-ne la recomandările revistei noastre (<https://optmotive.ro/recomandari.html>), putem constata că cel mai des invocată carte a fost *Treisprezece*, un eveniment al genului fantastic, în linia scrierilor tradiționale, cu viziuni noi, gustate de un public divers. Putem vorbi, de asemenea, despre romanele lui Javier Marías, adeseori recomandate sau recenzate în paginile revistei, toate apărute la Litera, ca și menționata carte colectivă, *Treisprezece*. Dar și proza de la ART m-a încântat, venindu-mi acum în minte *Femeia stângace* de Peter Handke sau seria de autor Neil Gaiman. Humanitas a continuat editarea prozei lui Guzel Lahina (cu scrieri sub nivelul romanului *Zuleiha deschide ochii...*), dar și cu alte romane, între care și premiul *În amintirea memoriei* de Maria Stepanova. Tot de la răsărit își face loc și proza Olgăi Grushin, mai ales *Viața din visele lui Subanov* (Litera), completată în topul nostru de *Petrovii în vremea gripei* de Alexei Salnikov (Paralela 45), care a incitat la discuții pe marginea satiricului de tip caricatural. Printre favorite s-a aflat din nou romanul *Patria* al lui Fernando Aramburu (Litera), reeditat, o saga despre basci

și despre război – neorealism, întors spre anii '80, ca tip expresiv și ca imaginar portretistic.

Amatorii de înnoiri literare au recomandat *Cântecele* lui Tavaras (Școala Ardeleană), iar fanii lui Colum McCann s-au bucurat de câteva apariții la Litera. Din seria cărților cu Pulitzer, Black Button a adus în traducere *Acolo, chiar acolo* de Tommy Orange.

Printre cele mai discutate cărți ale anului aș trece romanul lui Sandro Veronesi, *Colibri* (Litera), scris în linia prozei de detaliu existențialist. În premieră, proaspăt laureatul Nobelului, Abdulrazak Gurnah, ne-a incitat prin romanul *Paradis*, despre care am aflat câte ceva din cronică amplă semnată de Cornel Bălan.

Literatura română a avut câteva apariții meritorii, între recomandările noastre aflându-se cel mai des *Isus din întuneric* de Radu Găvan, un roman consistent, despre zonele tenebroase ale creației, mai cu seamă despre umbrele insesizabile pe care obsesia le desenează în matricea creativă. Romanul, apărut la Litera, în colecția BPC, vine în contextul altor scrieri valoroase, ca *Salamandre* de Liviu G. Stan, o noutate compozițională, un roman despre patru trepte ale răului. Aș mai numi aici și *Drumu-i lung, căldura mare* de Radu Aldulescu, un roman ieșit

de sub tipar la final de an, creat din două confesiuni.

Printre recomandările revistei OPTm, s-au mai aflat și romanele *Tot înainte* de Ioana Nicolaie (Humanitas) – scriere confesivă –, *Cântecul păsării de plajă* al lui Tudor Ganea (Polirom), roman scris pe același ton ca cel de la debutul prozatorului, *Gripa* de Ioana Drăgan (Tracus Arte) sau *Cornul inorogului* de Bogdan Crețu, roman popular, în linia lui Gib Mihăescu (din *Zilele și nopțile unui student întârziat*).

Pentru mine, revelația anului rămâne *Translucid* de Ligia Pârvolescu, roman de debut, situat pe locul I la concursul organizat de Litera. Noutatea tematică și mai ales de mesaj a cărții vine din capacitatea rară a prozatoarei de a sintetiza un imens

material, de a face dintr-o galerie mare de personaje unul singur, plasat la marginea ideii că orice act creativ atinge valoarea maximă în zona potențialității. Nu nașterea este importantă, ci posibilitatea ei. Roman complex, cu numeroase trepte și cu noutăți narative certe, *Translucid* este unul dintre romanele de referință ale anului.

Desigur, mult mai multe cărți au circulat în pachetele curierilor, din librării virtuale către noi, unele spectaculos elaborate, ca *Ioșca* lui Fulaș, altele de un omenesc dezarmant, ca *Înainte de întuneric* de Dan Stanca, romane în toate limbile, de pe toate continentele, astfel încât privind pagina de recomandări a revistei, îmi dau seama că ele au circulat mai mult decât noi.

Omuleții din sticle

Jorj Sec
alias

Adi George Secară

Să bei vinișor ca-n *Gargantua și Pantagruel*, dă-mi voie să-ți spun, Gruela, să fii ca un degustător de vinuri din Brodningnag, cea mai grea alegere pentru mine ar fi să aleg între femei și vinuri, când mai ai și o carte bună, să citești femeia aceasta superbă care stă cu tine la masă, să o guști precum șampania dintr-un pahar, să fie înspumată, să vorbești cu ea mai apoi, să înțelegi despre prietenia posibilă dintre un bărbat și o femeie, chiar după ce v-ați iubit în draci, care ar fi cea mai frumoasă carte despre prietenie, „Teoria apropierei” de Bogdan Răileanu, bine, dar acolo sunt doi bărbați, tu, Gru, eu m-aș fi gândit la „Mic dejun

la Tiffany”, ce vin beau acolo, naiba să-ia, Rotenbergul ăsta e slăbuț, să nu începi să-mi vorbești de prețuri la vin, Emeritus Merlot, 2017, mie mi-au plăcut rarele de Purcari din 2018, din 2019 parcă au spălat butoaiele cu el, vinul trebuie să fie ca sângele femeii iubite, ce mi-a plăcut scena aceea din „The Doors”, când și-au amestecat amândoi sângele într-o cupă și apoi l-au băut, evident, nu l-am văzut, mai bine ai încerca un Domaine Cyrot-Buthiau – Pommard 2016, în amintirea tinereții lui Catherine Deneuve, bărbat, porc la fel ca orice porc de bărbat, despre vârstele doamnelor nu se vorbește, mda, le-am cam amestecat, mica

Aleksei Ivanovici și cazinourile online

Camelia Dinu

Site-urile de specialitate anunță că anul trecut industria jocurilor de noroc a depășit lejer cifra de cincizeci de miliarde de dolari. La nivel mondial, se lansează constant site-uri noi de jocuri de noroc, de pariuri sportive și cazinouri. Tinerii sunt absorbiți de lumea jocurilor de noroc, mutate în ultimul deceniu în mediul online. Impactul asupra evoluției psihice și sociale a tinerilor este devastator.

În viața lui Dostoievski, patima jocurilor de noroc reprezintă o pagină teribilă. În 1860, el revenea în Sankt Petersburg, după patru ani de ocnă siberiană și încă șase de așteptare a grațierii. Se declanșează obsesia pentru ruletă, în care scriitorul se scufundă zece ani. Jucase și în tinerețe biliard și irosise destui bani, dar ruleta îl scoate din minți. Va ajunge să viziteze orașele europene nu ca să-și trateze epilepsia, cum anunța oficial, ci ca să frecventeze cazinourile și să scape de creditorii care îl hărțuiau. Pentru a primi sume în avans, pe care adesea le juca din nou, scriitorul încheia contracte dezavantajoase cu editorii.

În 1866, în condiții mizere și într-o stare de surescitare, Dostoievski scria la unul dintre cele mai cunoscute și citite romane din literatura universală, *Crimă și pedeapsă*. În aceeași perioadă, îl prinde din urmă un contract încheiat cu editorul F. Stellovski: dacă nu preda

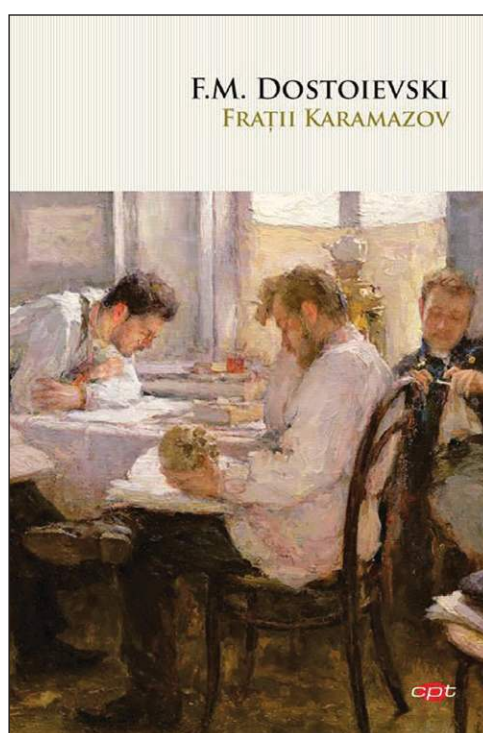
într-o lună un alt roman, pierdea drepturile de autor timp de nouă ani în favoarea editorului. Sfătuit de un prieten, Dostoievski o angajează pe stenografa Anna Snitkina (care îi va deveni soție) și scrie *Contracronometru*, în 26 de zile, *Jucătorul*. În acest roman creat la comandă (dar foarte antrenant și construit excelent din punct de vedere psihologic), Dostoievski ficționalizează

propria patologie a dependenței de ruletă. Prin vocea personajului principal, care ține un jurnal, sunt expuse teoriile personale despre joc ale scriitorului.

Protagonistul, Aleksei Ivanovici, este un tânăr preceptor care de patru luni se ocupă de doi copii din familia unui general văduv, recent ajuns în Germania, în orașul Rulenburg. Încă dinainte de a pleca

din Rusia cu familia generalului, se îndrăgostește de fiica vitregă a acestuia, Polina (o eroină care deschide o galerie importantă de personaje feminine dostoievskiene). Sărac și complexat de statutul său social inferior, Aleksei ajunge la concluzia că banii sunt totul și va juca neunește la ruletă pentru a-i obține, atingând o stare de dezechilibru vecină cu nebunia.

Romanul conține o intrigă erotică și elemente de *bildungsroman*. Dostoievski inserează pe schema romanului de aventuri elemente psihologice care sunt deosebit de expresive și veridice tocmai datorită faptului că descrie propria obsesie pentru jocurile de noroc, cu toate simptomele: lipsa de control a impulsurilor, afectarea severă a propriei vieți și a vieții celor din jur, dificultățile în relaționarea socială, iritabilitatea, obsesia recuperării banilor, împrumuturile nechibzuite. Textul dezvoltă și o problemă adiacentă: destinul și misterele acestuia, alegerea, mândria, secretul succesului, libertatea și limitele ei. În lumea noastră digitalizată, Aleksei Ivanovici (*alias* Dostoievski) ar juca de acasă, accesând un cazinou online, ar avea și un *smartphone* sau o tabletă și ar citi cel mai probabil cartea lui Greg Elder, *Gamblers Fight Back: A Professional Gambler's Journey of How to Survive and Thrive in the Casino*.

ta cramă, Gru, de ce ți-au spus Grunhilda, nebunul de tata, nu știu ce-i plăcuse lui, pentru ce ți-ai vinde sufletul, pentru o cramă plină de Le Serre Nuove dell'Ornellaia Imperial – 2015 – de la Bolgheri sau pentru o noapte cu Jeanne Moreau din Jules & Jim, Marilyn Monroe din „Unora le place jazzul”, Jane Fonda din „Desculț în parc”, cu toate trei, perfect, când le vei săruta și le vei mușca vei avea gustul de Merlot 50%, Cabernet Sauvignon 34%, Cabernet Franc 9%, Petit Verdot 7%, ah, voi avea doar 84% din sufletul tău, poate mai bine aș vrea o întâlnire cu Françoise Dorléac pe cheiul din Chebourg la Le Saint-Amour, să-i șoptești

ca-n Truffaut, „peau douce”, să gust din ea, pe palat să se evidențieze corpolența medie și aromele de fructe roșii, cu taninuri fine și mătăsoase și final delicat și proaspăt, dar, nu, sfârșitul ei nu a fost delicat și la prima degustare a sufletului tău, la judecata de apoi, poate vei fi flăcările care au ars-o, la numai 25 de ani, altfel spus, bine ai venit în iadul cinefililor și degustătorilor de vinuri, bine ai alunecat în această sticlă turcoaz de Brobdignag, tu, mare cititor de Marcel Proust, lângă Balbec cu un pahar de Malbec, în această sticlă de vin de Porto – Quinta do Vallado – ABF 1888, gol ca un prunc, ieftinel, vin bun, alunecă, te înecă la un pumn

de Pinot Noir, odihnește-te ca o boabă de strugure uitată pe buricul meu fierbinte, de diavoliță abia înădită la bărbați buni, la sufletele lor, pun acest dop de plută virgin, ești, pe înțelesul tuturor, un bărbățel într-o sticlă de vin, te voi așeza pentru o mică eternitate lângă sticlele unde odihnesc Damien Hirst, Barbă Albastră, Henric al VIII-lea, Picasso, Apollinaire, deja praful și pânzele de păianjen se întrec în a-ți țese lipsa de destin, mă ling pe buze, mi le mușc aducându-mi aminte de promisiunea că toate sticlele acestea vor fi ale mele, pentru totdeauna. O, tu, doar o picătură din sângele Domnului! Amin!

O zi călâie de noiembrie

Ștefan Firică

De când spiridușul Puck îi jucase renghiul de a-l învia (și unde? nici măcar în Rusia!), prințul cutreiera capitala dezorientat, printre claxoane, nerecunoscând nimic din tot vacarmul ce-l înconjură. Ca orice turist, intră în cea mai mare clădire din oraș și din sud-estul Europei, Palatul Parlamentului, și nimeri într-o ședință plenară în care tocmai se investea noul guvern. Acolo, aproape toată lumea era dintr-o *scrisoare pierdută*, sau cel puțin așa-l asigură un domn volubil care-i făcu o plecăciune adâncă, își șterse fruntea cu batista și i se prezentă drept avocat și director al nu știu cărui ziar. Deputații și deputatele urcau la tribună, își dregeau glasul, „dați-mi voie...”, declamau despre „criza adâncă”, „interesul țărișoarei” și „compromisul necesar”, apoi conchideau înălăcrimați că „e momentul să arătăm că suntem responsabili”, în urale și-n aplauze. În sala întunecată, zări și câțiva idioți, dar nu ca cei din cărți. Într-un colț, gesticulau nemulțumiți niște progresiști spilcuiți, care nu semănau defel cu nihilistii lăptoși din Petersburg.

Amețit de atâția străini, Mișkin ieși val-vârtej și o luă pe cheiul Dâmboviței, care curgea mult mai încet ca Neva (sau poate băltea), în dimineața călâie de noiembrie.

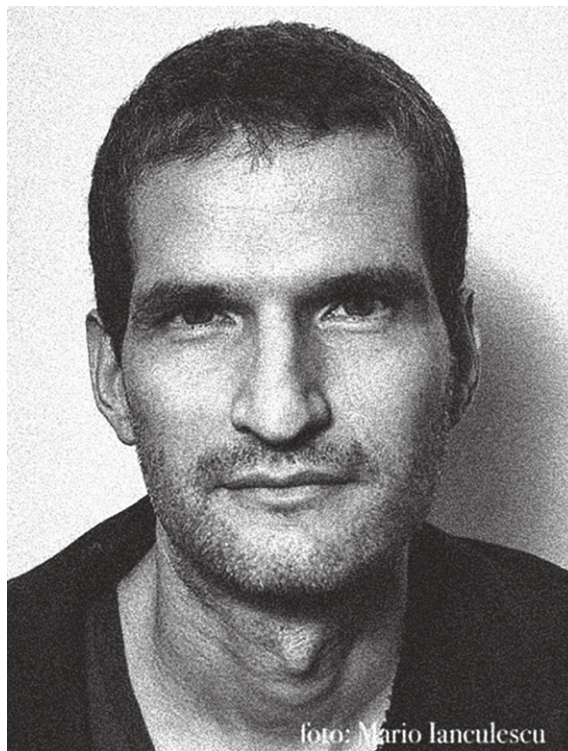

foto: Mario Ianculescu

Ce loc anapoda pentru a sărbători bicentenarul genitorului său, își zise, și iuți pasul către Biblioteca Națională, cu nădejdea că acolo va găsi un mediu mai propice. În foaier îl întâmpină un fel de Quasimodo zdrențăros, care i se plogoni cu gesturi largi și i se recomandă Zacharias Lichter, filosof

și bibliotecar în timpul liber, adică tot timpul. Custodele cel cocoșat îl petrecu apoi până în sala de lectură, unde îl așeză la o masă mai retrasă, în fața unui vraf de cărți românești, încunoștiințându-l că dumnealor, fiind invizibili, puteau rămâne în incintă și până a doua zi la prânz, dacă poșteau.

Aici totul era bine, lumea începea iarăși să semene cu cea pe care o știa. Îl amuzară giumbușlucurile lui Dan Sociu (era, într-un poem, unul care bătea într-un pet de bere, chiar în Palatul cel întunecos, și zbiera cât îl ținea gura: „Vine Tati!”; chiar așa, cum i-ar sta tătucului Fiodor Mihailovici printre clovnii ăia, cocoșați la tribună? îi veni să aplaude, dar se rușină de cititorii încruntați dimprejur). Pe seară întâlni două domnișoare interesante în romanele Henriettei Yvonne Stahl, iar înspre dimineață se împrieteni la toartă cu naivul locotenent Apostol, suflet din sufletul lui. Când îl auzi predicându-i unui căpitan ceh cam hârșit, într-o zi de Paști, despre nevoia de a părăsi civilizația și a ne întoarce la omul primitiv „cel bun și drept și credincios”, îl și podidiră lacrimile, așa cum i se întâmpla de fiecare dată când începea să se simtă fericit.

Și deodată își aminti ce cald și bine e-n literatură, ca lângă o sobă fierbinte, cu un samovar alături. La ce-i trebuiau lui mașini electrice, transmisii *facebook* și parlament, Uniune Europeană, șanse egale și vaxeri?... Închise ochii și se rugă fierbinte năstrușnicului Puck să-l ducă înapoi acasă, într-un roman rusesc de secol XIX. Aici și acum nu mai avea ce căuta.

looping de Gabriela Toma

problemele de respirație nu le-am rezolvat cu sfaturile călugărului budist, nici practicând zenul. bunica știa să-mi maseze spatele cu blândețe, îmi spunea să respir ușor să suflu în jarul care se stingea: e focul tău, ai grijă de el! când a murit, ne-am mutat la bloc simțeam loviturile băătorului de covoare direct în plămâni, izul de levănțică la deschiderea șifonierului, frigul din camerele întunecate și mici cu telefoane interceptate, chiar și atunci când sunam la meteo să aflăm starea vremii, ne-am obișnuit cu lumânările aprinse la ușa vreunui vecin cu ambulanțele, târgile, sicriile, cu mirosul de dulceță și de vinete coapte de pe palier.

Ziua de 4 aprilie

Dan Stanca

Aprilie e prima lună din zodiac, acoperă zodia Berbecului, o zodie cu care, de altminteri, nu comunic foarte bine. Dar e vorba în cele ce urmează de 4 aprilie, zi care atât în istoria României, a lumii în general, cât și a vieții mele înseamnă foarte mult. Să le luăm pe rând.

În 4 aprilie 1944 a avut loc teribilul bombardament anglo-american, în urma căruia a căzut Teatrul Național, Calea Griviței a fost făcută praf, bucureștenii probabil că au simțit atunci pe pielea lor ce înseamnă războiul.

Tot în 4 aprilie, dar peste cinci ani, în 1949, lua ființă Alianța Nord-Atlantică.

Tot în 4 aprilie, dar în 1977, la o lună de la cutremur, aveam eu

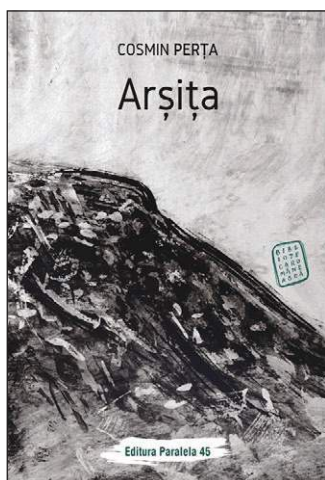
s-o cunosc pe Raluca Vasiliu. Nu vă speriați, nu am de gând să fac o confesiune sentimentală, care, evident, ar avea farmecul ei, dar nu e cazul aici. Sunt un sexagenar înăcrit, care nu mai vrea s-o facă pe adolescentul. M-am jucat destul cu o așa-zisă tinerețe, aceasta pentru a camufla realitatea, dar vârsta nu te iartă și te ia de gât. Cu toate astea, memoria rămâne vie.

Am cunoscut un om fără de care eu nu aș mai fi cel de acum. Desigur, puteam fi o persoană mult mai inteligentă și mai bine realizată, dar asta e cu totul altceva. Grație Ralucăi Vasiliu, studentă și ea la limbi străine, am cunoscut oameni care altfel nu ar fi apărut în viața mea. Am cunoscut un univers formidabil de idei, am

simțit cum poate să circule prin inimă fiorul credinței. Se spune că, în general, femeia e aceea care te ajută la un moment dat să-ți învingi inerția, dacă erai apatic, ea te trezește din somnolență, ea scoate din tine omul ignorant. Asta-i până la urmă dragostea. Îl iubești pe acela care reușește să te propulseze, adică așază sub tălpile tale trambulina care, printr-o singură zbatere, te aruncă departe. Uneori, asemenea întâlniri, pe termen lung, se pot dovedi nefericite.

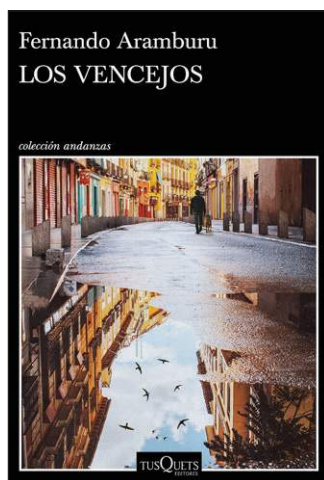
După ce și-a încheiat rolul, Raluca a dispărut. Și-a urmat viața care îi era undeva scrisă. Bunăoară, dacă ne-am întâlni acum pe stradă, probabil că am trece unul pe lângă altul. Evident, nu ne vom întâlni deoarece ea trăiește actualmente

în Regatul Unit și eu tot în RSR. Tatăl ei, Radu Vasiliu, un poet eminent, dar complet necunoscut, doarme somnul de veci în cimitirul Pantelimon 2, iar mama, Cela, care a lucrat o viață în Radiodifuziune, e îngropată în cimitirul sefard de pe Viilor. Ea a ajuns o persoană extrem de credincioasă, afirmând că, dacă are biserică, nu-i mai trebuie altceva. Se pare că în străinătate ajungi mai apropiat de credință decât dacă rămâi în țară. Eu, rămas aici, am pierdut și puținul pe care-l aveam. Drumuri disjuncte, dar cu atât mai semnificative. Nu știu care dintre noi se va duce primul pe lumea cealaltă. Eu, cel puțin, și cu un minut înainte de moarte, mă voi gândi la ziua de 4 aprilie...

Cosmin Perța,
Arșița,
Paralela 45, 2019.

Este o carte densă, o distopie care începe în forță și se termină în forță, iar pe parcurs, pe lângă acțiunea tensionată în sine, nu poate trece neremarcată acea poezie care străbate totul ca un fir roșu. Volumul se derulează vizual ca un film de Tarkowski; există o întretăiere foarte bine gândită a planurilor și personaje recurente, precum călugărul Teofil, personajul central al trilogiei alcătuite din Teofil și Câinele de Lemn, În urmă nu mai e nimic și Arșița. (Ligia Pârvolescu)

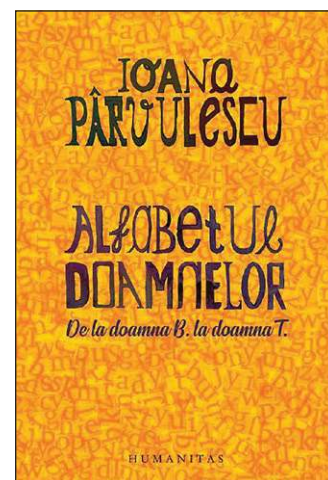

Fernando Aramburu,
Los vencejos,
Editorial: Tusquets, 2021
Apărută la final de august, creată în aceeași tonalitate ca și Patria, cartea aduce altă temă. Toni e un profesor dezamăgit, care trăiește doar cu Pepa, cățelușă lui, și biblioteca de care se desprinde încet-încet, luând o hotărâre dramatică. Înainte de a o duce la capăt începe să scrie o cronică personală în fiecare zi, timp de un an, un fel de jurnal din trecutul lui și al Spaniei, în care apar părinții lui, fiul, fosta soție, o altă femeie, deci o întreagă constelație umană, dar și o imagine oarecum didactică, un fel de lecție de istorie și de viață. (Alexandra Niculescu)

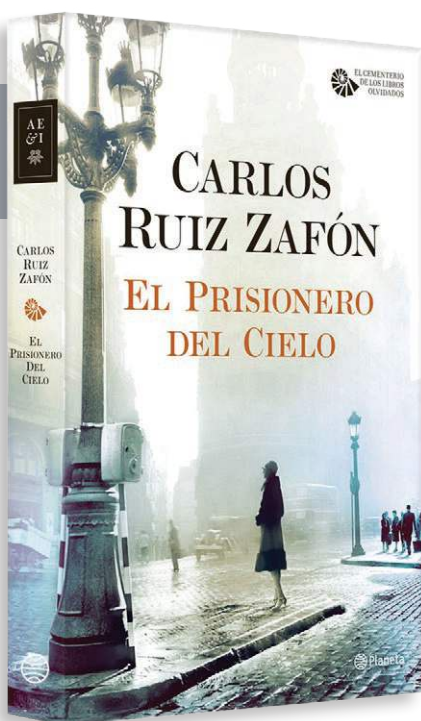

Ruxandra Cesereanu,
Sophia România.
Balade postumane,
Casa de Editură Max Blecher,
2021

Un volum bilingv, din care aflăm că „La început a fost Mesmea,/ apoi Hatsune Miku,/apoi Alexa (mogâldeața)/și de-abia apoi Sophia.”, în care stilurile se amestecă, ludicul infantil alternând cu meditația gravă asupra istoriei. Versuri livrești, cu imaginar manierist în care se amestecă animale exotice (gen pangolinul) și poeți ilustrativi pentru gen, plus imaginarul de filme, populat de hobbiți, de vrăjitoare ori noțiuni (ca post-umanismul), topicuri, obsesii, avataruri ale lumii contemporane ori pandemia însăși. (Doina Ruști)

Ioana Pârvolescu,
Alfabetul doamnelor.
De la doamna B. la doamna T.,
Editura Humanitas, 2021
Alfabetul doamnelor este un studiu eseistic de literatură comparată, o reeditare, în care autoarea abordează inedit cele mai cunoscute personaje feminine din literatura română. Este o carte utilă cititorilor, dându-le piste de observare a femeii în toate gesturile și cuvintele ei, așa cum apar în cărți. Cartea este scrisă într-o manieră dezinvoltă și e bogată în deschideri literare. (Diana Dragoman)

Carlos Ruiz Zafón Prizonierul cerului

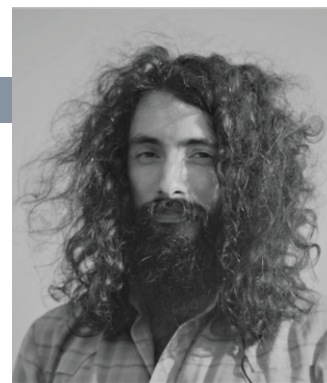
de Flavia Iosef

Cărți. Viață de familie. Cărți. Soție, copil. Relații paterne complicate. Falimentul bate la ușă. O viață plină de adrenalină trăită, în mod paradoxal, la nivel static. Adevărata mișcare este în anticariat – axis mundi atât pentru Daniel Sempere, barcelonezul obișnuit cu probleme neobișnuite, cât și pentru celelalte personaje care orbitează în jurul lui. Cum reușește anticariatul barcelonez (culmea) neprăfuit să determine viețile tuturor personajelor, inclusiv pe a soției, personaj redat prin praesentia in absentia, căci nu apare decât o dată, într-o scenă, dar numele îi este pomenit de mai mult de zece ori, întrucât reprezintă obsesia soțului. Care este

cealaltă obsesie a simpaticului Daniel Sempere, banal doar în aparență? Vizita enigmatică a unui cumpărător neobișnuit care achiziționează cea mai scumpă carte din anticariat doar pentru a i-o trimite patronului anticariatului, tatăl lui Daniel. Cadou illogic sau glumă sinistru? Autorul complică puzzle-ul barcelonez și mai mult: ipoteza infidelității, aparent atât de copleșitoare, va fi depășită de o bănuială și mai gravă. Ce poate fi mai dureros decât să îți dai seama că nu îți cunoști partenera, pe mama copilului tău? Să descoperi de-abia la vârsta de patruzeci de ani că nu ești, de fapt, copilul celor care te-au crescut, pare să răspundă, zâmbind ironic, Ruiz Zafón. Și mai este loc de ceva în acest labirint existențial de acorduri dramatice.

Poveștile și teroarea

Liviu G. Stan

Pelerin singuratic al generației '90 și titan al realismului mistic, Dan Stanca este unul dintre cei mai prolifici romancieri români contemporani, trudind cu hărnicie nemțească la un edificiu epic ce acoperă mai bine de 30 de ani. Dan C. Mihăilescu descrie cu exactitate plurivalența sa năvalnică: „Dan Stanca este cel mai dostoevskian (și eliadesc) scriitor din peisajul nostru literar. De peste trei decenii se luptă narativ cu demonismul, erezia, vinovățiile năucitoare și ispășirile halucinante. Indiferent că-i vorba de mistică, politică, sexualitate, de ocultism, legionarism, alcoolism, alchimie, gazetărie, simbologie sau guénonism, el alcătuiește frenetic scenografii fantastice, șubreze de ispite abisale, inițieri morbide, deprimism hipnotic, hierogamii și hierofanii delirante. Proza lui pare că rivalizează sufletește cu lupta biblică din Vadul de la Peniel.”

În acest siaj tematic se înscrie și cel mai recent roman al său, „Înainte de întuneric” (Ed. Litera, 2021). Un vortex naratologic ce forează în subiecte extrem de delicate, cum ar fi trecutul legionar al României sau mișcarea intelectuală ortodoxă a „Rugului Aprins” de la Mănăstirea Antim, dar și infernul carceral comunist. Facem, de asemenea, și-un popas în zilele Revoluției din '89 și sfârșim în prezentul nostru distopic, în plină pandemie. Toate aceste falii istoriografice traversează în mare parte memoria hagiografică a lui Luca Milescu, personajul-ax al cărui arhetip din realitate corespunde regretatului Marcel Petrișor, unul dintre ultimii mărturisitori ai lagărului comunist, decedat recent.

Sfat: nu căutați cu penseta prea multe picanterii din viața acestuia, căci nu în sens biografic s-a folosit Dan Stanca de chinul fostului lider al AFDPR.

„Înainte de întuneric” se deschide tolstoian (finalul tulburător al romanului este pe măsura începutului, veți vedea de ce), cu ultima zi de viață a lui Luca Milescu, aprinzând fitilul de thriller

printr-o splendidă propoziție de început: „Nici cu o zi înainte de moarte, Luca Milescu nu și-a presimțit sfârșitul.” Trecutul și prezentul se tocesc apoi într-o *melting pot* în care istoria își exhibă sucurile otrăvitoare, conținutul sibilinic de teroare. Filosoful Leszek Kolakowski, unul dintre cei mai reputați istorici ai curentelor revoluționare, a găsit o definiție cuprinzătoare și memorabilă a băilor de sânge din veacul XX: „secolul în care diavolul s-a întrupat în istorie”. În extensia acestei transfigurări, Dan Stanca realizează o narațiune-diamant în fațetele căreia personajele se reflectă când posedate de extaze luciferice, când copleșite de milostivirea pronietoare. Confiscat mnemonic de icoana Arhanghelului Mihail de la Mănăstirea Neamț și de-o icoană din copilărie a Fecioarei Maria, Luca Milescu începe să se confunde treptat, printr-un soi de dedublare detectivistă, cu mitul *monarhului ascuns*, teoretizat de Vasile Lovinescu, în timp ce restul personajelor (scriitorul Horia Săndulache, torționarul Mirel Mierloi, Dionis Milescu, Alberta Ferugia, Jana Vălcu etc.) gravitează ezoteric în jurul lui sau, mai precis, în jurul cercului extins al lumii sale interioare, ca siluete psihopompe, ca prevestiri orbe ale morții ce-l așteaptă.

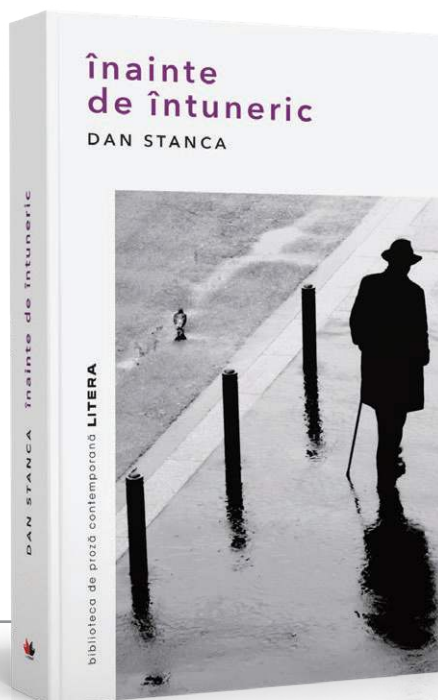
Narativ, Dan Stanca a optat pentru o tehnică robustă în amalgamarea planurilor temporale, zgârcită vizual, dar magmatică textual, cu ramificații imbelșugate eseistic în ipostazierea contextului epocal. În altă ordine de idei, imaginați-vă textul ca având structura unei celule nervoase. Ca și-n alte romane ale sale, introspecția neogotică, cablată la stilul indirect liber, taie ca laserul în metastazele de stricăciune ale naturii umane. Coroborate hipnotic prin omnisiciență, toate acestea generează o unitate alegorică ce se ghidează rar după tracțiunea psihologică a gândurilor, folosind în schimb o dinamică a consecințelor duhovnicești.

Foarte interesantă în ficțiunea lui Dan Stanca mi se pare nebulozitatea detaliilor arhitecturalo-arhitectonico-urbane, ca și când totul s-ar petrece într-un decor bidimensional în care casele, mobilierul sau străzile sunt geometrice marcate cu creta, iar singura tridimensionalitate aparține ființelor. Ca-n „Dogville” al lui Lars von Trier.

La un moment dat, în roman este pomenit numele Sfântului Siluan Athonitul. Și asta m-a dus cu gândul la un citat ce poate servi drept busolă tensiunii teologice pe care o degajă Luca Milescu. Citatul este din „Mistica vederii lui

Dumnezeu” și-i aparține Sfântului Sofronie Saharov, care a fost ucenicul lui Siluan Athonitul. „Omenirea, în persoana lui Adam, a suferit o cumplită alienare, care zace la temelia tuturor celor ce i-au urmat. Căderea Strămoșului a fost o catastrofă de dimensiuni cosmice. E necesar pentru noi să fim seama de acest lucru ca să înțelegem mersul organic (ca să nu spun logic) al dezvoltării ce se exprimă în forme politice, dar care apare în esență sub formă duhovnicească: „cu moarte veți muri” (Fac. II, 17), de focul care este gata să ne devoreze. La boala lui Adam, generațiile de mai târziu au adăugat multe alte boli, așa încât întregul trup al omenirii, „de la talpa piciorului până la creștetul capului este acoperit de răni și vânătaii care supurează” (Isaia 1,6).” Acesta este „vizorul intelectual” prin care Luca Milescu pare a percepe realitatea istorică a umanului, prinsă ca într-o menghină între cele trei forme ale memoriei la care se referă Paul Ricœur, după cum subliniază foarte bine Cristina Bogdan în prefăța romanului: memoria împiedicată, memoria manipulată și memoria obligată, toate trei supunându-se unui magnetism belicos, cel dintre uitare și iertare.

„Poveștile nu au nicio noimă dacă nu absorb teroarea noastră”, spune romancierul Bill în „Mao II” al lui Don DeLillo. Ei bine, zona labirintică a acestei apoftegme o tatonează „Înainte de întuneric”, care nu este doar un roman crâncen, eruptiv și excelent despre Genealogia Răului, ci ne reamintește și-un adevăr elementar al literaturii, pe care adesea îl rătăcim printre calcule editoriale mai mult sau mai puțin meschine. Care adevăr? Acela că marea literatură poate prinde o tornadă într-un pahar.

Întâlnirea din magazin

Cip Handru

Înainte de a primi recomandarea femeii din magazin, trăiam o viață monotonă. Pe scurt, lucram pe șantier, asta deși absolvisem Literele. Ironia sorții...? Eu sperasem la un „Șantier” *à la* Mircea Eliade, dar m-am regăsit printre betoane, printre cuie, printre cio-cane, printre patente, printre fiare, printre cofraje etc., etc. Obiecte dintr-acestea pe care le găsești la raionul „lucrează din greu”. Zis și făcut. Lucram din greu pentru a primi la finalul unei construcții... câțiva lei. Trebuie să recunosc, se câștigă bine în construcții ca meseriaș, chiar foarte bine. Păcat că eu eram meseriaș de *litere*, sau nu? Vorba muncitorilor: când primești banii la finalul unei opere (sic!) nu te mai doare nimic – nu te mai doare piciorul pe care ți-a căzut o grindă de fier, nu te mai doare coloana de la sacii de ciment pe care i-ai cărat până la etajul 7, nu te mai dor mâinile de la barosul de 10 kg cu care ai bătut *n* țărui în pământ pentru a sprijini un cofraj, până și splina, care se inflamase de la 100 de bucăți de țiglă duse pe scară, își revenise. Exemplele vindecărilor miraculoase pot continua la nesfârșit. Banii, ce medicament pentru durerile fizice! Pe mine, însă, mă durea altceva... nu

era o durere fizică, ci, mai degrabă, simțeam că ceva îmi este furat. Poate avea legătură cu acel obiect pe care mi-l recomandase... Aici, poate acum, tu vei aduce o critică societății contemporane, sau destinului, sau divinității, sau mie (că scriu aceste rânduri) și, de ce nu, chiar ție celui/celei care citești. Când în realitate, ficțiunea, vă spun, nu se află doar în paginile de litere, ci oriunde, chiar pe un șantier. Pentru mine, orice zi de muncă pe șantier era experimentată ca o formă acută de ficțiune. Ba mai mult, trăiam o transficțiune, întrucât, din nevoi mai mult sau mai puțin știute, transportam tot bagajul cu personaje și cu acțiuni românești în cotidianul șantieresc. Deseori mă regăseam în ipostaza de a dialoga cu personaje celebre, asta deși băteam piroane la 10 m înălțime. E reversul unui destin dezacordat, aș spune. De la șantier fugeam la *litere* și viceversa – o călătorie nu atât exterioară, cât mai ales interioară; o călătorie care s-a lăsat cu multe bătăături. Dacă recunoști imediat versurile: *Is this the real life?/ Is this just fantasy?*, atunci, cu siguranță, vei înțelege sunetele pe care destinul meu dezacordat le fredona la granița dintre cele două meniri. Câtă armonie...

Eram unde altundeva decât într-un magazin de construcții, cred Dedeman, din zona Gării. Trimis de șeful de echipă să cumpăr niște cărămidă pentru a mă construi. Pardon, să construim o casă. Trecând fiecare cărămidă prin mâinile-mi pline de... cerneală, și acum îmi amintesc, eram la a 123-a bucată, o ființă numai ochi – („care te băgau în mormânt”) – îmi șoptește ceva, despre un obiect magic pitit la raionul *diverse*. Mă uit în jur, nimeni nu reacționase în vreun fel, semn că doar eu o auzisem, doar eu o vedeam. V-am spus, era o femeie din care numai ochii contau.

M-a luat de mână ca pe un copil și mi-a indicat un obiect incredibil, citindu-mi caracteristicile lui – tip: HB; utilizare: rezidențial; lungime: 245 mm; utilizare pentru: lemn, tâmplărie, construcții; suprafața de lucru: zidărie, lemn, beton, metal; material: lemn; tip lucrare: semi-profesional; greutate: 0,02 kg. Cât de banal ca o atât de incredibilă ființă, mai mult fantomă, să îmi recomande un creion de tâmplar! Am omis să spun că citisem recent un roman cu un personaj la fel de subtil, care avea abilitatea „de a intra șerpește în gânduri străine”; ea cunoștea *povestea din spatele poveștii*, deci, cu siguranță, și pe a mea. Amintindu-mi de această istorie ficțională, nu aveam cum să nu mizez pe recomandarea primită acum de la „personajul” meu.

Am luat cărămidile, dar și creionul magic așezat strategic deasupra urechii-mi drepte... ca un meseriaș. La casa 13, se scanează cărămidile, însă când să întind și creionul, casierita se uită pierdută la mâinile mele. Doriți dezinfectant? E invizibil, cugetasem eu în acea clipă. Mă uit de jur împrejur, dar însoțitoarea mea dispăruse. Cu un gest stângaci îmi pun creionul înapoi deasupra urechii. Ce pălărie frumoasă aveți, îmi spune din nou casierita. E clar, creionul e invizibil.

Nici pe șantier n-a remarcat nimeni că aveam un creion. Deja m-am obișnuit cu ideea că e magic. Ce ușurare! Pentru cei care ați fost pe șantier știți cum e o zi de lucru, cum sunt distribuite sarcinile, cum se începe dimineața cu o cafea și se termină cu 1... 9 beri. La pauza de masă mă retrag lângă o stivă de scânduri de 15x2,5 cm; erau proaspăt rindeluite, având textura unor foi albe. Tentat, iau creionul cu gândul de a scrie ceva. Însă, când să îl apropiu de lemn, începe să deseneze, iar treptat o hartă imensă mi se întinde în față. Era ceva amplu, un oraș, cu străzi și clădiri, cu grădini și un lac la margine. Totul îmi era cunoscut, nu mi-a fost greu să descopăr chiar și magazinul de construcții, ochii mari ai femeii care îmi dăruise creionul, el însuși, distinct, pe un raft, apoi am descoperit camioneta, drumul și șantierul, iar în cele din urmă locul în care eram, siluetă mărunță, împietrită în fața unei hărți colorate.

[nenorocire]

De Mina Decu

când te trezești nu ai de unde să știi că ușa deschisă a rămas în urma ta
sau că în urma ei a intrat altceva
camera e goală de oameni
doar tu
și ușa deschisă
cauți cu privirea un semn
o carte schimbată
și încerci să ghicești mulaje în clintirea prafului
ascunzi în minte arma posibilă
și nu te ridici
tragi ca pe o jucărie descusută respirația înspre tine
și o lași ca pe un balon umplut cu fână să iasă
apoi îți amintești că asta a fost ieri
și mergi la baie să te speli pe față

Proust regăsit între filele unui manuscris

Iulia Micu

Una dintre cele mai mari surprize editoriale din acest an o constituie volumul Marcel Proust, *Les Soixante-quinze feuillets* (*Cele șaptezeci și cinci de file*), apărut la editura Gallimard, o revelație de mare senzație pentru toți iubitorii operei proustiene. Apărut, de altfel, la numai un an distanță de centenarul morții scriitorului, volumul transcrie câteva manifeste inedite ale lui Proust și un document legendar, regăsit recent în arhiva descendenților familiei criticului Bernard de Fallois, un manuscris care fusese considerat pierdut și, ca atare, nu a fost inventariat între documentele prezente în arhiva Bibliotecii Naționale Franceze. De altfel, chiar Proust ar fi vorbit despre el într-un caiet din 1908, iar Fallois l-a folosit atunci când a elaborat prefața pentru ediția din 1954 a cărții *Contra lui Sainte-Beuve*, considerându-l cea mai veche versiune a romanului *În căutarea timpului pierdut*.

După ce descoperirea profesorului canadian Sirois-Trahan, care înfățișa un Proust surprins pe un fragment de peliculă coborând în grabă scările bisericii Madeleine din centrul Parisului, la nunta contesei Éline Greffulhe cu ducele Armand de Guiche (2017), a generat o serie de discuții controversate, și la scurtă vreme după ce profesorul și criticul literar Luc Fraisse a reunit într-un volum o serie de nuvele inedite scrise în aceeași epocă precum și *Indiferentul* și *Plaisir et les Jours*, taman pe când se liniștiseră apele, revelația aceasta a tulburat din nou exegeza proustiană contemporană, trimițând-o înapoi la bibliotecă în căutarea celui mai recent graal proustian și, mai ales, pregătind-o pentru marea întâlnire cu un autor de 36 de ani, care din 1899, când abandonase romanul neterminat *Jean Santeuil*, nu își mai îndreptase atenția asupra unui alt proiect ficțional, un autor care atunci când a început să

scrie aceste pagini, în 1908, era încă necunoscut contemporanilor săi. Drept urmare, fiind anterioare volumului *Contra lui Sainte-Beuve*, însemnările din aceste pagini redau, se pare, cea mai veche versiune a romanului *În căutarea timpului pierdut* și sunt, totodată, o piesă esențială de puzzle care lipsea din geneza complicată a operei proustiene, constituind, nici mai mult, nici mai puțin, așa cum spune Tadié în prefață: „momentul sacru de unde izvorăște marea operă”.

Șaptesprezece la număr, fragmentele care alcătuiesc cele șaptezeci și cinci de pagini conțin însemnări de călătorie (de la Belle-Île cu Reynaldo Hahn, note pentru articolul „Impression de route en automobile” apărut în *Le Figaro* în noiembrie 1907, de la Veneția, Balbec), plimbări la țară (descrierea peisajului acvatic de la Guermentes și a peisajului de câmpie de la Méséglise), dar și idei esențiale din care va lua naștere eseu *Contra lui Sainte-Beuve*, un fragment inedit din *Jean Santeuil*, și, mai ales, cea mai veche versiune a episodului despre madlenă și multe alte fragmente care vor fi reluate și prelucrate în roman, precum: problema trezicii,

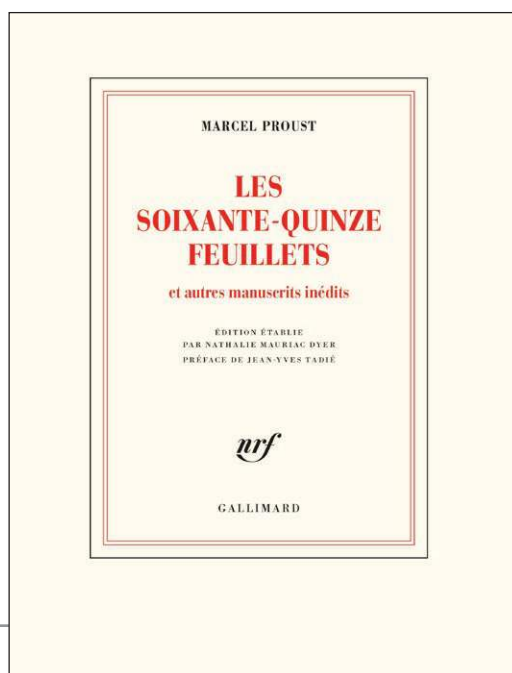
a dublei retrospecții, a visului, a morții și a doliului; un lung fragment consacrat tinerelor fete la malul mării; un prim portret al personajului Swann la Combray și al doamnei de Villeparisis la Balbec (aici Criquebec), evocarea imaginii mamei și a bunicii, descrierea apelor de culoarea safirului și a străzilor scăldate de soare din Veneția.

Chiar dacă frazele nu sunt atât de rafinate precum cele care vor constitui mai târziu substanța romanului sau, pe alocuri, s-ar părea că nu putem recunoaște stilul atât de original, cu care ne-am obișnuit, al scriiturii proustiene, vorbim totuși despre același tip de scriitură care privilegiază logosul, conștiința, subiectul, eul și care întrupează, de fapt, tot ceea ce dictează realitatea și judecă, admite ceea ce se găsește „acolo, în afară”. Avem astfel, dacă mai era nevoie, încă o dovadă că opera proustiană trăiește și continuă să meargă mai departe ca un organism autonom și asta nu numai datorită hazardului istoriei ci, în primul rând, datorită autorului ei care excelează în cunoașterea normelor vieții interioare.

Cu alte cuvinte, iată-ne întorși din nou în camera întunecată a lui

Proust, în spatele patului metalic, privind peste umăr la cum se naște conturul fiecărei litere, forma fiecărui cuvânt, cursul lung și lin al frazelor sale acvatice. Iată-ne citind fiecare fragment și fiecare pagină chiar în timp ce se scriu. Sunt prea multe fraze interminabile, prea multe descrieri, prea lungi, prea stufoase, prea multe detalii, prea multe personaje, prea mult snobism, prea multă aristocrație, prea multă narațiune, prea mult eu, prea multă autoanaliză, într-un cuvânt prea mult Proust. Și totul e prea dens, prea sufocant, la fel ca mirosul greu al fumigațiilor pe care le ține aproape, lângă pat, pe noptieră. Swann încă nu există, nici Albertine, nici mătușa Léonie, nici Gilberte, nici Odette, nici Saint-Loup, nici Vinteuil, nici Guermentes, nici Elstir, nici Bergotte, nici Charlus. Nimeni. Tot așa cum încă nu a avut loc nici discuția cu Bibescu despre manuscrisul trimis lui Gide, nici Celeste nu l-a împachetat cu grijă, și nici autorul *Falsificatorilor de bani* nu l-a refuzat înainte de a-l răsfosi. Proust încă nu există ca romancier. E doar traducătorul lui Ruskin și autorul câtorva cronici publicate cu pseudonim.

Și iată-ne din nou captivi în universul proustian, prinși în păienjenitul genezei operei sale de unde pare să fie tot mai clar că de-a lungul timpului, autorul este cel care ne-a investit cu sens pe noi, cititorii săi, și nu invers. El a privit lumea, a văzut, a înregistrat și a descifrat tot ce se putea descifra și a formulat cum nu se puteau formula mai bine toate axiomele fundamentale despre timp, despre dragoste, despre gelozie, despre tragedia și comedia fiecărei vieți, despre misterele și măștile lumii. Astfel, citind aceste șaptezeci și cinci de pagini ar trebui să înțelegem, cred, cu toții, că Proust a ales să ne lase încă o dată timp pentru a-i da din nou dreptate cu privire la înțelegerea superioară a multora dintre lucrurile fundamentale.

O întrebare

Doina Ruști

În ultima vreme, au apărut și la noi audiobookurile, iar cererea este în creștere. Există platforme specializate, forma cărții s-a diversificat. De la pdf-urile care circulau mai mult între noi, s-a ajuns repede la epub-uri, iar mai nou la audiobookuri și la videobookuri. Platforme specializate pun la dispoziție mii de cărți, pentru un abonament mic. În general, cu 10 euro poți să te abonezi o lună și să descarci tot ceea ce-ți trece prin minte. Ai vizitat vreodată un astfel de site? Recent, VOXA (<https://vox.ro/categorii/literatura>) reunește cărți, mai ales ceea ce-a apărut la Humanitas și Litera, cum ar fi „Povestirile” lui Ilf și Petrov în lectura lui Rebengiuc sau povestirile lui E. A. Poe în lectura lui Mihai Călin. Există lecturi de autori. Eu însămi am citit și înregistrat romanul „Paturi oculte”, care s-a aflat câteva luni în topul vânzărilor pe „citeste.ro”, o altă platformă. Văd în asta o schimbare importantă și de aceea m-am gândit să abordez această temă, pornind de la următoarele întrebări: Asculți audiobookuri? Te uiți la videobookuri? Citești cărți în format electronic? Pe tabletă? Telefon? Citești literatură pe net? etc. Ce părere ai despre lectura ascultată? Dar despre lecturile publice? Ai participat vreodată la lecturi de autor, la lecturi-maraton? Ce experiențe ai ca cititor în public ori ca ascultător de text literar? Te uiți la/ascultă video-lecturile de pe net? Sunt sute de zoomuri (întâlniri, discuții, lecturi), Gaudeamus online. Cum te raportezi la tipurile de conținut? Ce ascultă cu mai multă ușurință/plăcere? Lectura? Discuția? Conferința?

Anca Șurianu Caproș

„La începuturile ei, cartea electronică mi s-a părut un fel de „frumoasă fără corp”. Era aceeași, dar parcă alta, mai ales că toată lumea o numea pe englezește *ebook* și ca să-și facă totuși rost de-un corp (de literă), nu se mai mulțumea doar cu ecranul unui computer, ci era însoțită și de niște device-uri despre care pe atunci nu știam că de fapt ne pregăteau pentru întâlnirea cu telefonul cel deștept. Acum e banal să citesc ceva de pe un ecran sau să stau cu căștile în urechi să ascult podcast după podcast, interviuri pe Youtube și lansări de carte transmise live pe Facebook. E banal și să am salvat în telefon măcar un raft de bibliotecă, să mă străduiesc să citesc în format

pdf, pe ecranul lui, o carte „pusă la liber” pe cine știe ce site, deși ca cititor născut în secolul trecut încă am tentația de a îngreuna rafturile bibliotecilor din casă. Iar ca utilizator fără de mofturi al tuturor formelor în care cartea se poate prezenta azi în fața cititorului, nu pot să nu observ retrospectiv cât de ridicolă pare astăzi cearta de acum un deceniu, un deceniu și ceva între adepții fără rezerve ai fenomenului *ebook* și apărătorii cărții în haine de hârtie. Cei care vedeau în *ebook* singurul viitor posibil nu l-au citit prea exact, cartea clasică nu a murit, ba chiar se ține încă destul de bine cu toată cochetăria ei de modă veche. Iar cei care vedeau în cartea electronică o amenințare, orbiți de propria manie, nu au fost

în stare să vadă cât de utilă e azi pentru a face din lectură un obicei și în lumea milenialilor născuți cu ochii într-un ecran. Altfel, normal că încă ne bântuie clișeul acela cu cartea citită în hamac pe o plajă, într-o livadă, dar în tren, metrou sau avion cărțile din telefon ne pot salva de lectura întâmplătoare a știrilor sau a postărilor pe *facebook*. Și ele tot un fel de lecturi, în felul lor. Ceea ce ne cam arată că în format electronic, audio, citită de propriul autor sau prezentată la un târg de carte online, o carte e mai mult decât „corpul” pe care și-l asumă pentru a ajunge la întâlnirea cu noi, cititorii. Iar o femeie poate înțelege cel mai bine că niciodată nu ai destule haine pentru a atrage ochii tuturor! O ținută în plus nu strică niciodată!

Matei Martin

Da, audiobookurile încep să devină fenomen. Și văd că și editurile investesc în acest segment de piață nou. Pe mine nu prea m-au prins, cred că nu sunt în *target*, sunt depășit sau expirat. :) Am tot ascultat, când eram mic, povești și/sau dramatizări pe casetă, mai

ales în germană, le găseam la Goethe Institut. Acum citesc cu vocea din capul meu, ca să zic așa. Am ascultat doar „Comedii la porțile Orientului” (Pleșu) și niște prelegeri de istorie (N. Djuvara). Dar m-am uitat acum în catalogul *Voxa* și chiar o să-mi descarc niște cărți, sunt chiar curios.

Bogdan Crețu

Dar eu sunt învechit, nu pot citi cum trebuie decât pe hârtie. Nu suport audiobookurile pentru că îmi impune altcineva vocea, tonalitatea, îmi imprimă o direcție a lecturii. Cărți în format electronic citesc numai când nu am de ales. De cele mai multe ori, folosesc ebookuri pentru lecturile academice. Nu neg că mă și alint. Sau că îmi încurajez blocajele. Cumpăr ca hapsânul cărți, nu mă pot desprinde de fascinația obiectului în sine, de rafturile pline, care-mi acoperă aproape toți pereții casei. E boală veche... Bucuria lecturii ține și de această formă de

fetishism. Pentru că asta e: fetishism. Când iubesc o carte, caut să o am în cât mai multe ediții, în cât mai multe traduceri, în cât mai multe limbi. Dar: înțeleg foarte bine că, pentru studenții mei, formatul pe hârtie e depășit. Că pur și simplu creierul lor reacționează mai bine la pixeli. Că poate nu mai au răbdarea sau concentrarea de a sta aplecați peste pagină, cu materialitatea ei aparent amorfă, dar sunt deschiși către formatul video sau audio. Important e să ajungă literatura la oameni. Indiferent de formă.

Revista este editată de Asociația Creatorilor de Ficțiune (ACF).

Bulevardul Bălcescu,
nr. 7, București.

© OPTm

ISSN 2734 - 5017
ISSN-L 2734 - 5017

REDACȚIA

Editor-șef: Cristina BOGDAN.

Redactori: Mihai ENE,
Cătălin D. CONSTANTIN,
Doina RUȘTI,
Radu ALDULESCU,
Cătrinel POPA,
Enrique NOGUERAS,
Roberto MERLO,
Sebastián TEILLIER,
Adriana TITIENI IRIMESCU,
Emanuela ILIE,
Diana DRAGOMAN,
Ciprian HANDRU,
Bianca ZBARCEA,
Codruț RADU.

<https://optmotive.ro>
e-mail: optmotive@gmail.com